

DÜNYA DİLLERİ VE TÜRKÇEMİZ

PROF.DR.
FİRDEVS
GÜNEŞ

Son yıllarda dünyamızda konuşulan dillerle ilgili önemli gelişmeler yaşanmaktadır. Bunlar dillerin sayısı, ülke ve kıtalara dağılımı, etkisi gibi alanlarda görülmektedir. Dillerle ilgili bu gelişmeler dünya dil atlaslarında verilmektedir. **Dil atlasları yoğun araştırmalar sonucu hazırlanmaktadır. Günümüze kadar çok sayıda dil atlası yayınlanmıştır. Ancak en kapsamlı dil atlası UNESCO tarafından 2009 yılında hazırlanmıştır.**

Bunu 80 yıldır sistemli araştırmalar yapan Ethnologue tarafından hazırlanan dil atlasları izlemektedir. Dil atlasları incelendiğinde, dille ilgili rakamların sürekli değiştiği görülmektedir. Örneğin UNESCO 2009 yılı Dünya Dil Atlasında 6000 dilin olduğu belirtilirken, 2024 yılı Ethnologue Dil Atlasında 7.151 dilin yaşadığı açıklanmaktadır.

Ethnologue verilerine göre dünyamızda konuşulan bazı dillerle ilgili bilgilere yeni ulaşılmakta, bazı dilleri konuşan kişi sayısı azalmakta ve dil yok olmaktadır. Böylece dünyadaki dillerin sayısı, bölge ve ülkelere dağılımı değişmektedir (Ethnologue,2024).

Ethnologue 2024 yılı Dil Atlasına göre dünyamızda 7.668 milyar insan yaşamakta ve toplam 7.151 dil konuşulmaktadır. Dil ve nüfus sayıları karşılaştırıldığında ortaya zıt durumlar çıkmaktadır. Dünya nüfusunun % 82.3'ü toplam 7.151 dilin % 1.4'ünü konuşmaktadır.

Geriye kalan dillerin % 95'ini dünya nüfusunun % 5'i kullanmaktadır Yani dünya nüfusunun çoğunluğu çok az sayıda dili konuşmaktadır. Çok konuşulan bu diller bazı ölçütlere göre sıralanmaktadır. Buna göre ilk sıraları İngilizce, Çince, Hintçe, İspanyolca, Fransızca, Rusça, Arapça, Almanca, Japonca ve Portekizce almaktadır. Türkçe çok konuşulan ilk yirmi dil arasında bulunmaktadır.

Çok konuşulan diller, konuşmacı sayısı ve dilin yaygın olması ile belirlenmektedir. Bu ölçütlere göre dünyamızda en çok konuşulan dil İngilizce ve Çince'dir. Hem anadil hem de ikinci dil olarak konuşanlar sayısına göre dünyamızda en çok konuşulan dil İngilizce'dir.

Sadece anadil olarak konuşanlar sayısı ele alınırsa Mandarin Çincesi dünyada en çok konuşulan dildir. Bu durum Çin'deki nüfus sayısından kaynaklanmaktadır. Bu dilleri konuşan sayısı bir milyardan üzerindedir. Üçüncü ve dördüncü sırada 600-500 milyon arası konuşmacı sayısı ile Hintçe ve İspanyolca gelmektedir.

Bunları 300-200 milyon arası kişinin konuştuğu Fransızca, Arapça, Bengalce, Rusça, Portekizce, Urduca ve Endonezya izlemektedir. Ardından 200-80 milyon arasında değişen konuşmacı sayısı ile Almanca, Japonca, Nijer Pidgin, Mısırca, Maratice, Telugça, Türkçe, Tamilce ve Yue Çincesi gelmektedir. Kısaca dünyamızda 6 milyardan fazla kişi yani dünya nüfusunun % 88' inden fazlası 20 dili konuşmaktadır (Ethnologue,2024).

Konuşulan dillerin sayısı ülkelere değişmektedir. En çok dil Papua Yeni Gine'de vardır. Bu ülkede 840'tan fazla dil konuşulmaktadır. Bu rakam Avrupa'da konuşulan dillerin iki katından fazladır. Ardından 715 dil ile Endonezya gelmektedir. Nijerya'da 527, Hindistan'da 456, ABD'de 337, Avustralya'da 317, Çin'de 307, Meksika'da 301, Kamerun 'da 277, Brezilya'da 238, Tanzanya'da 150 dil konuşulmaktadır. Bu dillerin çoğu yerli dildir. Amerika Birleşik Devletlerinde ise göçmen dili vardır. Kısaca 11 ülkede 4.465 dil bulunmakta ve dünyadaki dillerin % 63'ünü oluşturmaktadır. Bu ülkeler incelendiğinde çok dilin çeşitli sorunlara neden olduğu görülmektedir.

Bunlar eğitim, ekonomi, sağlık, kalkınma, iletişim gelişme, modernleşme, ulusal birliği sağlama gibi alanlarda ortaya çıkmaktadır. Dilin yazılı olmaması, alfabe, ses ve harflerin karmaşıklığı öğretimi zorlaştırmakta ve bu nedenlerle tek dile karar verilmektedir. Örneğin Brezilya'da nüfusun % 98' i Portekizceyi kullanmaktadır.

Nijerya'da resmi dil İngilizce, Kamerun'da İngilizce ve Fransızcadır. Endonezya'da ortak tek resmi dil Endonezce'dir. Tanzanya'da swahili ortak resmi dildir. Hindistan'da resmi yazılarda İngilizce ve Hintçe kullanılmaktadır.

Dillerin kıtalara göre dağılımı da eşit değildir. Asya kıtası dünya dillerinin % 32,3' üne ev sahipliği yapmaktadır. Afrika kıtası dillerin % 30,2' ini barındırmaktadır. Bu iki kıtada dünya dillerinin yaklaşık üçte ikisi bulunmaktadır. Pasifik Devletleri Okyanusya'da dünya dillerinin % 18,5' i yer almaktadır.

Amerika kıtasında dünya dillerinin % 15'i, Avrupa kıtasında ise dünya dillerinin % 4' ü bulunmaktadır. Görüldüğü en fazla dil Asya kıtasında, en az dil ise Avrupa kıtasında bulunmaktadır. Dünyadaki insanların % 84'ü Asya ve Avrupa dillerinin kullanmaktadır.

Dünyadaki dil sayısı, kıta ve ülkelere göre farklı dağılımı, büyük ve küçük diller olması gibi durumlar dil savaşlarını gündeme getirmektedir.

Dünyamızdaki 7.151 dilin 200'ü yazılı dildir ve alfabesi vardır. Geriye kalan 6.949 dil sözlü dildir, yazısı yoktur. Yazılı dillerde üç yazı sistemi kullanılır. Bunlar kelimeleri, heceleri ve harfleri simgeleyen yazılardır. Kelimeleri simgeleyen yazıya İdeogram denilir. İdeogramda, bir kelime ya da fikir, grafik veya resimlerle sembolize edilir.

Bir kelime ya da düşünceyi betimlemek için basit göstergeler kullanılır. Çince, Japoncada olduğu gibi. Heceleri simgeleyen yazılarda her sembol konuşmadaki bir heceyi temsil eder. Dildeki kelimelerin her hecesi ayrı bir işaretle gösterilir. Yani heceleri temsil eden sembollerden oluşan bir yazıdır.

Hintçe, Japonca, Korece, Çeroki, eski Girit ve çivi yazılarında olduğu gibi. Harfleri simgeleyen yazılarda ise dildeki her sese karşılık gelen harfler kullanılır. Harfler, seslerin yazı sistemindeki karşılığıdır. Harfler birleşerek alfabeyi oluşturur. Türkçe, İngilizce, Almanca, Fransızca gibi dillerin yazı sistemidir.

Görüldüğü gibi dünyamızda yazılı dil çok az olmakta, bunların da bazıları kelime ve heceyi simgeleyen yazı sistemi kullanmaktadır. Günümüzde dil öğrenme kolaylığı, eğitim, sağlık, iletişim ve modernleşme açısından harf yazı daha önemli olmaktadır.

Ethnologue 2024 Dil Atlasına göre dünyamızdaki 7.151 dilin 3.045'ü yani yarısı tehlike altında bulunmaktadır. Bu dilleri konuşan kişi sayısı hızla azalmakta ve 1000 kişinin altına düşmektedir. Konuşan kişi sayısı azalan diller hakkında bilgi toplamak zor olmaktadır.

Bu nedenle 3.045 dilin kısa süre içinde kaybolacağı belirtilmektedir. Dil bilimcilere göre her yıl 10 dil ölmektedir. Bunlar küçük dillerdir. Konuşan sayısı 100 bin ve üzerinde olan diller için bir tehlike bulunmamakta, yaşama şansının olduğunu ifade edilmektedir.

Ancak konuşmacı sayısı 1000 kişiden az olan küçük diller için durum farklıdır. Diğer taraftan küçük dillerin ölümünden büyük dillerin sorumlu olduğu belirtilmektedir.

UNESCO Dil Atlası yöneticisi Christopher Moseley'e göre "İngilizce, Fransızca, İspanyolca gibi büyük diller küçük dillerin ölümünden sorumludur (UNESCO, 2010).

Bu açıklama çoğu küçük dil için kaybolma tehlikesinin sürdüğünü göstermektedir. Ölen dillerle birlikte kültürel zenginlikler de yok olmaktadır. UNESCO Eski Genel Müdürü Koïchiro Matsuura,

"Dillerin ölümüyle birlikte çok sayıda kültür mirası, özlü ve değerli sözler, deyimler, şiiirler, maniler, hikâyeler, atasözleri gibi toplumun önemli değerleri yok olmaktadır. Ayrıca insanlar arasındaki çeşitlilik, dünya ve doğa hakkındaki çeşitli bilgiler de yok olmaktadır" diyerek dillerin ölümüyle kaybedilen zenginliklere dikkat çekmektedir (Güneş,2021).

Günümüzde küçük dillerin ölümü giderek hızlanmaktadır. Bu durum internet aracılığıyla gerçekleşmektedir. Artık eğitim, iletişim, bilgi ve belgeleri paylaşma, sağlık, ticaret, ekonomi, uluslararası finans pazarları vb. internetle yürütülmektedir.

Eskiden olduğu gibi kilometrelerce uzaktaki ülkelere gitmek yerine bilgisayar başında dünyanın her yerine ulaşılmaktadır. Bu durum küçük diller için büyük bir tehlike oluşturmaktadır. Çünkü dünyadaki dillerin % 98 'si yazılı olmadığından internette yer almamaktadır. İnternette kullanılmayan bir dil ise modern dünyada yok sayılmaktadır.

Diğer taraftan bilgi teknolojileri ve internet insanları kendi dillerini bırakarak büyük dilleri öğrenmeye ve kullanmaya zorlamaktadır. İnternetteki bilgilerin büyük bir bölümü yani % 80'ini İngilizce sunulmaktadır. İnternet kullanıcılarının % 40' ı da İngilizce iletişim kurmaktadır. Böylece büyük diller hızla yayılmakta, küçük diller ise yok olmaktadır.

Sonuç olarak dünya dillerindeki bu gelişmeler Türkçemizi de doğrudan etkilemektedir. Bilindiği gibi Türkçemizin milattan önce dört bin yılına kadar uzanan eski ve köklü bir geçmişi vardır. Tarihi süreç içinde dünyaya yayılmış ve çok sayıda dili etkilemiştir. Dünyamızdaki 7.151 dil içinde en çok konuşulan ilk yirmi dil arasında 18. sırada yer almaktadır.

Türkçemiz ses, kelime ve dil yapısı yönüyle çeşitli zenginliklere sahip sondan eklemeli bir dildir. Harf yazı sistemine sahip kuralları açık ve gelişmiş bir dildir.

Türkçenin ses zenginliği, ses-harf ilişkisi, kelime tanıma, hece ve kelime türetme, zihinsel sözlük geliştirme gibi özellikleri hem zihinsel becerileri geliştirmekte hem de öğretim sürecini kolaylaştırmaktadır.

Bu nedenle Türkçe çoğu dile göre daha kolay öğrenilmektedir. Türkçemizin üstünlüklerini yaymak, gelecek nesillere iyi öğretmek, uluslararası düzeyde iletişim ve bilim dili olmasını sağlamak için sistemli araştırmalar yapılmalıdır.

Türkçe kitap, dergi, broşür gibi basılı ve elektronik ürünlerin sayısı çoğaltılmalıdır.

İnternet ve Web sitelerinde sunulan Türkçe bilgiler zenginleştirilmeli, Türkçe dil oranı artırılmalıdır. Eski ve yeni basılı ürünler internet ortamına aktarılmalıdır. Türkçemizin başka dillere kolay çevrilmesi için çalışmalar yapılmalıdır.

Ülkemizdeki medya ve gazete yayınlarında Türkçeye ağırlık verilmeli, doğru, düzgün ve güzel Türkçe kullanılmalıdır.

Türkçenin yabancı dil olarak öğretimine ağırlık verilmeli, öğrencilere Türkçenin önemi ve üstünlükleri iyi öğretilmelidir. Türkçenin dünya dili olarak yayılmasına çalışılmalıdır.

Kaynakça

Ethnologue (2024). Ethnologue: Languages of the World. Dallas, Texas: SIL International.

Online version:
<http://www.ethnologue.com>.

Güneş, F. (2021). Türkçe Öğretimi Yaklaşımlar ve Modeller, Ankara: Pegem A Yayınları.

UNESCO (2010). Moseley, Christopher (ed.). Atlas des langues en danger dans le monde, 3ème Paris, Version en ligne: <http://www.unesco.org/culture/languages-atlas/fr/atlasmap.htm>